

Postkolonyal Teori Bağlamında Sığınmacı Kadınlar: Suriyeli Kadın Sığınmacıların Türkiye’deki ‘Geçici’ Durumu

Zehra Yılmaz*

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Öz

Bu makale postkolonyal feminist tartışmalar içinde ele alınan madun kavramı üzerinden Türkiye’deki sığınmacı kadın statüsünü tartışmaktadır. Tartışmanın amacı, sığınmacı olmanın yarattığı olumsuz koşulları kadınların erkeklerden daha katmanlı yaşadığını açığa çıkarmaktır. Bu bağlamda ‘madun’ kavramı hiçbir yerde sesi çık(a)mayan ya da duyul(a)mayan sığınmacı kadınları ifade etmek, açıklamak için kullanılan bir kavram olması vesilesiyle analizimin temel çerçevesini oluşturacaktır. Tartışmanın odağında, çoğunlukla çatışma bölgelerinden kaçan ve Türkiye’de üçüncü bir ülkeye yerleşmek üzere “geçici” olarak bulunan Suriyeli kadın sığınmacılar vardır. Bu bağlamda makale öncelikle Suriyeli kadın sığınmacıların bu ‘geçici’ olma durumundan nasıl etkilendiklerini ele almaktadır. Zira Türkiye’de, sınırlarının doğusundan bir ülkeden gelen kimseye kalıcı mültecilik statüsü verilmemektedir. Daha sonra da makalede Doğulu olmanın, geçici olarak yabancı bir devletin himayesinde bulunmanın ve kadın olmanın yarattığı birbirine geçişli dışlanma pratikleri postkolonyal feminist tartışmalarının yarattığı zeminden faydalanarak birbiriyle etkileşimi içinde değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, kadın sığınmacılar, madun, geçici koruma, postkolonyal feminizm.

* Dr. Öğr. Üyesi Zehra Yılmaz, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Van-Türkiye. E-posta: zehrayilmaz@yyu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-6980-6470.

A Post-Colonial Theory of Women Asylum Seekers: ‘Temporary’ Position of Syrian Women Asylum Seekers in Turkey

Zehra Yılmaz

Van Yüzüncü Yıl University

Abstract

In this paper, I will discuss the status of asylee women through the concept of subalterns that is addressed within the scope of postcolonial feminist discussions. The aim of the paper is to shed light to the fact that women experience the negative conditions arising from being an asylum-seeker in a more stratified manner than men. In this context, the concept of subalterns will constitute the basic framework of the analysis on the grounds of being a concept employed to express and to explain asylee women whose voice is not (cannot be) raised or heard in any environment whatsoever. The focus point of the discussion will be on the asylee women from Syria who have mostly fled conflict areas and are residing in Turkey “temporarily” to be subsequently resettled in a third country. The paper will firstly address how this “temporary” status affects the lives of these Syrian woman asylum-seekers. As is known, Turkey does not grant a permanent refugee status to anyone coming from a country that is located to the East of its borders. Therefore, secondly the intermeshing practices of ostracisation experienced by women due to their status as women from the East under the temporary protection of a foreign government will be addressed within a context of mutual interaction on the basis offered by postcolonial feminist discussions.

Keywords: *Syria, asylee women, subaltern, temporary re-settlement, postcolonial feminism.*

Giriş

Bu makale, Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik uygulanan *Geçici Koruma Yönetmeliği’ni* ve bunun kadın mültecilere etkisini feminist bir perspektiften ele almaktadır. Makale, *geçicilik* kavramı üzerinden mülteciler arasında hukuk yoluyla üretilen eşitsizliğin menşe ülke ve cinsiyete göre sosyal ve siyasal olarak nasıl katmanlı bir ayrımcılığa dönüştüğünü açığa çıkarmaktır. Tartışmanın bağlamı sadece cinsiyet değil; aynı zamanda cinsiyetin menşe ülke ile birleştiği yer olduğu için etnik, dini, renk ayrımcılığının cinsiyetle iç içe geçişini sorunsallaştıran postkolonyal feminist teori makalenin teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Makalenin bağlamına uygun bir biçimde ele alınan kavram ise postkolonyal teorinin kurucu isimlerinden Gayatri C. Spivak’ın tartıştığı *madun*¹ kavramıdır. Makale, Türkiye’de “geçici koruma” çerçevesinde oluşturulan hukuki düzenlemelerde “kadın sığınmacılar”ın, ayrı bir kategori olarak ele alınmayarak görmezden gelindiğini, böylece onların uluslararası politikadaki “madun”² hali siyasal ve sosyal olarak düzenlemelerle de sabit kılındığını iddia etmektedir.

Bu çerçevede makale, feminist göç çalışmaları ile postkolonyal feminist yazını biraraya getirerek konuyu uluslararası ilişkiler bağlamı içinde değerlendirmektedir. Zira sözkonusu olan göç olunca konu öncelikle uluslararası bir nitelik taşıyor. Ortadoğu’da değişimi tetikleyen *Arap Baharı* olarak bilinen halk ayaklanmalarının Suriye’ye etkisinin dünyadaki devletler açısından en önemli uluslararası sonucu Suriye’den dünyaya yayılan sığınmacılar olmuştur. 2008 yılında dünyanın en fazla mülteciyi ağırlayan ikinci ülkesi konumunda olan Suriye, bu kriz ertesinde dünyanın en fazla mülteci üreten ülkesi haline geldi (Yılmaz-Elmas, 2015: 23). Mülteci akını aynı zamanda Suriye’yi, *Arap Baharı’nın* başlangıcından bu yana ayaklanmaların olduğu Tunus, Mısır, Bahreyn, Libya gibi ülkelerden de farklılaştırmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) verilerine göre Türkiye, Lübnan, Irak, Ürdün ve Mısır gibi Ortadoğu ülkelerinde mülteci olarak kayda alınan Suriyeli sığınmacıların sayısı günümüzde beş milyonu aştı (IRK, 2014). Bu ülkeler arasında en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran ülke, çok sık vurgulandığı üzere Türkiye’dir. 2014 yılı itibarıyla Türkiye, aynı zamanda dünyada da en fazla mülteci, sığınmacı bulunduran ülke durumuna geldi. PEW araştırma merkezi tarafından yayınlanan rakamlara göre; sekiz yıldır süren Suriye iç savaşı sonucu on üç milyon Suriye vatandaşı evini terk etti (MHD, 2018). Bu rakam son yıllarda görülen en büyük göç hareketi olarak tarihe kaydedildi. Aynı araştırma verilerine göre; yerinden olan Suriyelilerin altı milyonu ülkeleri içinde yer değiştirdi; beş milyona yakın Suriyeli ise komşu ülkelere yaşıyor. Türkiye’de yaklaşık üç milyon dört yüz bin, Lübnan’da bir milyon, Ürdün’de 660 bin, Irak’ta 250 bin Suriyelinin yaşadığı biliniyor. Komşu ülkelere giden Suriyeli mülteciler evinden olan nüfusun yüzde 41’ini oluşturuyor (MHD, 2018). 150 binden fazla Suriyeli mültecinin de Kuzey Afrika ülkelerine gittiği belirtiliyor.

Diğer taraftan yaklaşık bir buçuk milyon Suriyeli mültecinin ise Avrupa ülkeleri tarafından kabul edildiği bilinmektedir. En fazla Suriyeli mülteci kabul eden Almanya’da 530 bin Suriyeli mülteci bulunuyor. Açıklanan rakamlara göre;

İsveç'te 110 bin, Avusturya'da ise 50 bin mülteci var. 2015 ile 2016 yıllarında Avrupa'da sığınmaya başvuran hemen hemen tüm Suriyelilerin sığınma başvuruları ya kabul edilmiş ya da sonuçlanması bekleniyor. Kuzey Amerika'da 100 bin Suriyeli mülteci bulunuyor. Kanada'ya 52 bin, ABD'ye 21 bin Suriyeli yerleşmiş. ABD'de sekiz bin Suriyelinin ise geçici koruma statüsü bulunuyor (MHD, 2018).

Sadece rakamları takip ettiğimizde dahi açıkça görülmektedir ki Suriye'de başlayan kriz hızla uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür. Ancak rakamlar aynı zamanda şunu da ortaya koymaktadır: hem Avrupa Birliği (AB) ülkeleri hem de diğer ülkeler, Suriye sorunuyla birlikte ortaya çıkan II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en büyük mülteci kriziyle baş edebilme araçlarını hızlı geliştirmeyi başaramamıştır. Bu nedenle de konuya yönelik etkin çözümler bulmada zayıf kalmıştır. Dolayısıyla AB'nin göç politikasının Avrupa'nın göç yaklaşımı açısından uygulamada yarattığı fark, geleneksel kontrol paradigmasının değişmesinin ötesinde kontrolün Avrupa'dan üçüncü ülkelerin sorumluluğuna terfi etmesi olarak şekillendi (Yılmaz-Elmas, 2015: 27). AB ile Türkiye arasında Suriyeli mültecilere ilişkin imzalanan protokol de bu bağlamda şekillenmiştir.

AB ulus-üstü bir örgütlenme amacı taşısa da göç politikasının sınırlarını çoğunlukla ulus-devleti merkezine alarak belirledi. Nitekim, mülteci meselesi başından itibaren tüm devletler açısından bir güvenlik sorunu olarak ele alındı; ama AB ülkeleri bir taraftan da göçmen kabulüne devam etmek zorunda kaldı. Bu çelişkili durumu, Bahar Rumelili'nin (2011) Türkiye-AB ilişkileri bağlamında tartıştığı bir taraftan AB'nin içinde Müslüman toplulukları istememesi, öte yandan dünyada yaygınlaştırmayı iddia ettiği çokkültürcülük politikaları açısından Türkiye ile müzakereleri zorunlu gördüğü önermesi üzerinden tartışabiliriz. Zira AB ülkeleri bir yandan mültecilere yönelik denetleyici, sınırlandırıcı hatta dışlayıcı bir politika güderken, diğer taraftan mülteciliği hem üreten politikaları destekliyor hem de mültecilere yönelik daha demokrat, içerseyici politikaların geliştirilmesine öncülük ediyor. Bu çelişkili, gerilimli politika ise Avrupalılar ve ötekiler ya da yerleşik *medeniler* ile göçmen *barbarlar* arasında kurulan dikotomik aynı zamanda da hiyerarşik ilişkiyi bir biçimiyle devam ettiriyor. Aslında Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yönelik geliştirilen *geçicilik* statüsünün AB'nin göçmen politikasından bağımsız gelişmediğinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu kavramın bizatihi kendisi AB hukukundan ödünç alınmıştır. Bu nedenle makalede Türkiye'de Suriyelilere yönelik uygulanan *geçici koruma statüsü'nü* ele alırken, çok detaylı ve düzenli olmamakla birlikte AB uygulamalarına da değinilmiştir.

Ancak şu da bir gerçek ki; son dönemdeki mülteci akını, Avrupa yolunda mültecilerin hayatlarını kaybetmeleri, kamplarda kötü şartlar altında yaşamaları, sınır geçişlerinde kötü muameleye maruz kalmaları devlet merkezli güvenlik anlayışı yerine insan merkezli güvenlik tanımını tekrar tartışmaya açmıştır (Şimşek-İçduygu, 2017: 9). Bu tartışma bağlamında kadın ve göç ilişkisi de yeniden ele alınmıştır. Açıktır ki; zorunlu göç sürecinden kadınlar, erkeklerden daha farklı etkilenmektedir. Neredeyse bütünüyle erkeklerin karar sürecinde belirleyici olduğu savaşlar, kadınları yaşadıkları yerlerden ayrılmak

zorunda bırakarak da kadınların yaşamını şekillendirir. Başta zorunlu göç süresince ve hatta sığınılan ülkede karşılaşılan cinsel taciz, erkeklerden daha fazla kadınların maruz kaldığı bir sorundur. Diğer taraftan sığınma ve barınma sorunları, sağlık koşullarındaki yetersizlik gibi sorunlar da en çok kadınları ve çoğunlukla onlarla yaşayan çocukları etkiler. Bu sorunlarla dünyadaki tüm mülteci kadın ve çocuklar baş etmeye çalışır. Ancak dünyadaki göç nüfusu içinde kadın ve çocuk sayısı baskın bir biçimde artarken, çocukların da sorumluluğu büyük oranda kadınların üzerinde olduğu için, kadınların göç süreci katlanarak zorlaşır ve ağırlaşır. Nitekim kadınların uluslararası göç süreci ve sığınmacı statüsünün hem çocuklardan hem de erkeklerden bağımsız, ayrıca ele alınmak zorunluluğunun doğmasıyla bu yönde yeni bir literatür türemiştir³. Bu bağlamda, bu makale de göç ve kadın ilişkisi üzerine türeyen feminist yazına başvurmaktadır. Ancak, göç üzerine yapılan feminist çalışmaların da bize öğrettiği üzere kadınları tekil bir grup olarak ele almak bizi sınırlı analizlere sürükler. Kadınların dini, rengi, etnik kimliği, menşe ülkesi göç sürecinde ve hatta sığındığı ülkede karşılaştığı sorunların farklılaşmasında belirleyici olmaktadır. Makaledeki iddia da odur ki; Türkiye'deki *geçici koruma* statüsü bu katmanlı-cinsiyetli ayrışmayı daha güvenilmez bir eşige sürüklemektedir. Bu nedenle postkolonyal feministlerce kullanılan *madun* kavramını, tartışmayı derinleştirmek açısından oldukça işlevsel görüyorum.

Bu çerçevede, birinci bölümde *Geçici Koruma Yönetmeliği'ni* tartıştığım makalenin ikinci bölümünde feminist tartışmaların göç politikalarına, literatürüne yönelik eleştirilerinden başlayarak, öncelikle Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılara tanınan *geçici koruma* statüsünün kadın sığınmacıları sosyal ve siyasal olarak nasıl kırılgan hale getirdiğini açıklamaya çalışıyorum. Üçüncü bölümde ise kadınların uğradığı ayrımcılığı farklılaştıran katmanları daha iyi tanımlayabilmek için postkolonyal feminist literatüre başvurarak kullandığım *madun* kavramına değiniyorum. Böylece kadın mültecilerle *madun'luk* arasındaki ilişkiyi irdeliyorum. Son bölümde ise, hukuki düzenlemenin siyasal ve sosyal etkilerini görebilmek için Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteci kadınların deneyimlerini analiz ediyorum. Bu bölümde deneyim farklılıklarını takip edebilmek için Suriyeli sığınmacı kadınlara yönelik farklı sivil örgütler ve araştırma merkezleri tarafından yapılmış ampirik çalışmaların verilerine başvurduğum gibi yer yer sadece Van ilinde yaşayan kadın mültecilere yönelik yürüttüğümüz bir projenin verilerini de kullanıyorum⁴. Makalede uluslararası ilişkiler, göç ve kadın konularının keşişim alanına, bir sınır ili olan Van'da yaptığımız çalışmanın verilerini eklemeyi disiplindeki mikro çalışmalara katkı bağlamında önemli buluyorum. Ancak bu noktada şunun altını çizmeliyim, makale Van'daki alan araştırması çerçevesi dahilinde ele alınmalıdır. Sadece uluslararası bir meselenin yereldeki yansımalarını takip etmek üzere, çalışmada birçok araştırmaya yer verildiği gibi Van'daki araştırmaya da değinilmektedir. Bu nedenle araştırmanın tümü yerine sadece bağlam Van'daki deneyimle denk düştüğü yerlerde araştırmadan veriler kullanılacaktır⁵. Zira bu nedenle Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Adana, Hatay gibi yoğun Suriyeli mültecinin

bulunduğu illerde yapılmış çeşitli tez ya da makaleler de mikro çalışmalar olarak, tartışmayı açmak üzere makalede ele alınmıştır.

Sonuç olarak makale, devlet ve güvenlik temelli makro çalışmaları önceleyen ve mikro çalışmalara kapalı olan realist temelde şekillenen geleneksel Uluslararası İlişkiler disiplini perspektifine alternatif olarak gelişen yazına dayanmaktadır. Bu nedenle ele aldığım Suriyeli mülteci kadınlar meselesi, 1980'ler sonrası Uluslararası İlişkiler disiplininde egemen olan realist perspektife karşı ortaya çıkan eleştirel kuramlar bağlamında, daha özeldir postkolonyal feminist teori bağlamında analiz edilmektedir.

Türkiye'deki Mülteci Rejimine Yönelik Feminist Bir Eleştiri

Türkiye, İran Devrimi, İran-İrak Savaşı ve Körfez Savaşından kaçan mülteciler için ilk iltica ülkesi olması nedeniyle 1987'den bu yana bir geçiş ülkesi olarak tanımlanmaktadır (Oelgemoller, 2011:415). Buna rağmen, Türkiye bu konuda yapılandırılmış, geniş kapsamlı bir yasaya 2012 yılında Suriye'den gelen yoğun göç sonrası kavuşmuştur. Zorunlu göçün kitlesel olması ve bununla birlikte Türkiye'nin uluslararası anlaşmalarla koyduğu *coğrafi çekince* nedeniyle Suriyeliler önce 'Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmelik' yoluyla; daha sonra ise onun yerini alan 2012 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa 2014 yılında eklenen Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde Türkiye'ye kabul edilmiştir. Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yolu olarak geliştirilmiştir (Jastram, 2001:127). Şu anda geçerli olan ve 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği'nde kimlere, nasıl *geçici koruma* sağlanabileceği şu şekilde düzenlenmiştir:

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar geçici koruma sağlanabilir

Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (YUKK, 2013: Md.91).

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılara yönelik sıkça kullanılan ve uluslararası anlaşmalarda karşılığı olmayan misafir gibi tanımlar da bu yönetmeliğin öngördüğü geçici sıfatına dayandırılır. Öyle görünüyor ki; Türkiye'nin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine koyduğu, Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermeyeceğini içeren *coğrafi çekince* kararı, öncelikle uluslararası mülteci hukukuna uymayan, insan hakları açısından

tartışmalı bir uygulamadır (Soykan, 2015). Diğer taraftan Türkiye'ye Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacı sayısı oldukça azken; Avrupa dışından gelen sığınmacıların durumunun da devletin hizmet alanına bırakılıyor olması Türkiye'nin uyguladığı mülteci rejimini daha da tartışılır kılar. Çünkü hak kavramının dışında tanımlanan, böylece devlet alanına bırakılan hizmet yaklaşımı, Türkiye'de devlete hareket alanı sağlasa da mülteci için her an hak ihlallerine de yol açma riskini içinde barındırır (Erdoğan, 2015: 53).

Yönetmelik her ne kadar AB hukukundan feyz alınarak düzenlenmiş olsa da AB hukukunda kitlesel göç durumlarında istisnai bir uygulama olarak hayata geçirilmesi planlanan geçici koruma prosedürü, Türkiye'de Suriyelilere ilişkin kalıcı bir çözüm gibi durmaktadır (Durukan, 2014: 21-22). Zira AB'de üç yıl ile sınırlanan geçici korumanın Türkiye'de, kaç yıl süreceği, bu süre boyunca Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunanların ne tür haklara sahip olacağı ve nihayetinde uzun dönemde bu sığınmacılara nasıl bir statünün sağlanacağını çerçevesi, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmektedir. Aynı zamanda yönetmelik kapsamındaki yabancıların bireysel mülteci statüsüne veya diğer uluslararası koruma türlerine ya da genel olarak yabancı statüsüne geçişleriyle ilgili konulara yönetmelikte değinilmemiş olması da dikkat çekicidir. Yine yönetmeliğin 15. Maddesi'ne göre, Bakanlar Kurulu geçici koruma'yı hem sınırlandırabilme hem de durdurabilme yetkisine sahiptir. Zira yönetmelikle ilgili en çok eleştiri alan konulardan biri zaten bu geçici sürenin ne kadar olacağını belirlenmemiş olmasıdır. Savaş koşulları nedeniyle sığınmacıları kitlesel olarak kabul edebilmek üzere düzenlenmiş bu yönetmelikle Suriyeli *misafir'lere*; siyaseten gerekli görülmesi halinde "misafirsen misafirliğini bil" (Özkök, 2012) deme hakkı daima elde tutulabilmektedir. Misafirlilik, evsahibi toplumla mülteci arasındaki hiyerarşik ilişkiyi işaret etmektedir. Ayrıca, Suriyelilerin hukuki statüsünün geçicilik zemininde tanımlanmasının konunun siyasallaşmasını kolaylaştırması ise kendi başına birçok soruna neden olmaktadır⁶.

Diğer taraftan, sözü edilen misafirler arasında da kendi içinde bir hiyerarşi vardır. Uluslararası Kurtarma Komitesi, dünyadaki her beş Suriyeli sığınmacının dördünün çocuk ya da kadın olduğunu söylemektedir (UKK, 2014: 4). Buna rağmen, Suriyelilerin Türkiye'ye kitlesel göçü sonrası hazırlanan Geçici Koruma Yönetmeliği'nde *kadın* kelimesi sadece bir defa, 48. Madde'nin 3. Fıkrasında yer alan "Şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında derhal önleyici ve koruyucu tedbirler alınır" (GKY, 2014) ifadesinde geçmektedir. Bunun dışındaki maddelerde kadınlara yönelik düzenlemeler anne olması dolayısıyla çocuk haklarıyla ilişkilendirilerek ya da aile birleşmesi başlığı altında yapılmıştır. Yani düzenlemenin korumaya aldığı sığınmacılar arasındaki hiyerarşide kadınlar oldukça altta kalmaktadır.

Aslında kadın sığınmacının aileye bağımlı tanımlanması ve düzenlemelerin bu çerçevede yapılması sadece Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Zorunlu göç literatürüne bakıldığında *kadınlar ve çocuklar* ifadesinin birçok yerde tek bir kavrammışçasına ele alındığını ya da birbirlerinin yerine kullanıldığını görürüz (Spijkerboer, 2000). Kadınlar çoğunlukla göç sürecinde kendi başına bir özne olarak değil daha çok bağımlı kişiler olarak ve aile içindeki eş olma ya da anne

olma gibi konularına göre tanımlanmıştır. Bu anlayış, konu üzerine çalışan Crawley'in de tartıştığı üzere, göçte etkili olan yapısal faktörleri ve baskıcı sosyal yapıları görmemek ve kadınları edilgen, güçsüz kurbanlar olarak benimsemek gibi bir eğilimin literatüre ve hukuki düzenlemelere yansımadır (2000: 18). Nitekim bu bakışın bir yansıması olarak 19. ve 20. yüzyılın savaş, etnik temizlik, soykırım ve sürgünleri, büyük ölçüde zulüm ve ölümden kaçan mağdur anne ve çocuk fotoğrafları üzerinden anlatılmıştır (Baklacioğlu, 2017: 84). Oysa kadınların mülteci ya da sığınmacı olma süreçleri ve nedenleri erkeklerin süreçlerinden ve nedenlerinden farklılıklar göstermektedir.

Dünyadaki 250 milyon göçmenin yarısının kadın olduğu bilinmektedir (Sirkeci, 2017: 129). Fakat bu rakamlara rağmen, mülteciler ve sığınmacılar üzerine elimizdeki en temel belge olan 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi kadınları ayrıca yer vermeyiş ve toplumsal cinsiyete ilişkin şiddetli bir ayrımcılık ve zulüm türü olarak tanımlamamıştır. Örneğin sözleşmede sığınmacı (asylum seeker); "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği ya da politik düşünceleri nedeniyle ülkesinde zulüm görmekten haklı bir korku duyduğu için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen ve bu nedenle başka bir ülkeye sığınmış ve iltica başvurusu incelenen kişi" (BMMYK, 1951: Art.1-A-2) olarak tanımlanıyor. Mülteci (refugee) ise yukarıdaki nedenlerle başka bir ülkeden iltica talebinde bulunmuş ve ilticası kabul edilmiş kişidir. Bu tanımlamalara göre, sığınmacı iltica başvurusu henüz incelenen, mülteci ise iltica başvurusu kabul edilmiş kişidir. Hukuki olarak da mülteciler iltica ettikleri ülke vatandaşlarının yararlandıkları temel haklardan yararlanma hakkına sahipken, sığınmacıların sığındıkları ülkelerdeki hakları oldukça sınırlıdır. Aralarındaki en temel fark budur; ama her ikisi de zorunlu olarak ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılan insanları tanımlamak için kullanılır (BMMYK El Kitabı, --: 8).

Öncelikle sözleşmede belirtilmeyen sebeplere dayalı zulüm korkusunun sözleşme kapsamında güvence altına alınmadığının altını çizerek başlayalım (Çiçekli, 2015: 44). Bu vurgu daha özelden şu anlama gelir: toplumsal cinsiyet, cinsel eğilim, cinsiyet yönelimi dolayısıyla uğranılan zulüm sözleşmede ayrıca tanınmamaktadır. Elbette bu nedenle sözleşmede geçen sığınmacı ve mülteci tanımları, cinsiyete ve bu dolayısıyla uğranılan şiddete kör olduğu için feministler tarafından eleştirilmiştir (Indra 1987, 1999; Spijkerboer 1994). Feministlerin 1951 Sözleşmesi'ndeki "sığınmacı" ya da "mülteci" tanımına yönelik eleştirileri, kadınların bu farklı deneyimlerinin ve zorunlu göçle ilişkin nedenlerinin mülteci hukukuna yansıtılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Feminist göç yazınına göre, 1951 Sözleşmesi'nde yer alan tanım erkek kişiyi tarif etmektedir.

Feminist göç çalışmalarındaki ilk isimlerden biri olan Doreen Indra'a göre (1999: 222); mülteci tanımında kadın meselesi erkeklerle aynı bağlam içinde ele alınır ve toplumsal cinsiyet meselesi bütünüyle yok sayılır. Oysa Indra, kadınların da bütün sığınmacılar gibi sözleşmede belirtilen baskı, zulüm ve korku içinde oldukları için ülkelerini terk etmek zorunda bırakıldıklarını; ancak kadınların hem göç sürecinde hem de sığındıkları erkeklerden farklı eşitsizliklere maruz kaldıklarını söyler (Indra, 1987: 4). Nitekim bu eleştirilerin etkisiyle BMMYK

kadınların bu erkeklerden ayrılan deneyimlerini kaçıştan önce, kaçışları sırasında ve sığınma ülkesinde karşılaşılan sorunlar olmak üzere üç başlık altında toplamıştır. Otorite sahibi kişiler tarafından uygulanan fiziksel şiddet ve saldırı, cinsel sömürü ve taciz, toplu tecavüz, cinsel ilişkiye zorlanmak, eşlerin istismarı ve terkedilme, aile içi şiddet ayrıca kadınların kaynaklara ulaşımının engellenmesi ve karar sürecinden dışlanması kadınları sığınma sürecinde erkeklerden ayrıştıran sorunlar olarak sıralanmıştır (BMMYK, 2017).

Her ne kadar sığınmacı ve mülteci tanımında toplumsal cinsiyete ilişkin zulüm yer almasa da BM ve daha özeldir BMMYK kadınların uluslararası zorunlu göç sürecinde uğradığı ayrımcılığa ilişkin çeşitli çalışmalar da yürütmüştür. Bu çerçevede mülteci kadınlara yönelik cinsel şiddetin uluslararası düzeyde resmi olarak ilk tartışılmaya başlanması 1975'te Meksika'da yapılan Birinci BM Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı'nda olmuştur. Bu toplantının yapılmasında özellikle ikinci dalga feminist hareketin etkisi büyüktür. Bu dalgayla 1970'li yıllar itibarıyla göç çalışmaları, erkek merkezli bakış açısından sınırlı, kadınların deneyimlerine yer veren analizler yapılmaya başlanmıştır. Bu erken dönem feminist göç çalışmaları (Buz, 2004) mevcut literatürde kadınların görünürlüklerini artırmayı hedeflemiştir. Erkek egemen sosyal ve kültürel kalıplar bağlamında göçmen kadınların menşe ülkelerdeki ikincil konumları çözümlenmeye çalışılmıştır (De Los Reyes, 2003: 276). Fakat şunun da altını çizmeden geçmeyelim: göç alanındaki ilk dönem feminist araştırmalar kadınların katkı verici olduğu bir nitelik sergilemektedir. Kadınların göç çalışmalarının çevresinde olmaktan merkezinde olmaya doğru yol alması 1980'li yıllarla birlikte gerçekleşmiştir.

Nitekim 1975'teki konferansın ardından 1980 yılında BMMYK, Kopenhag Kadınların On Yılı Üzerine Dünya Konferansı'nda "Bütün Dünya'da Mülteci Kadınların Durumu" başlıklı bir metin sunmuştur (aktaran: Akış, 2015: 382). 1980'ler zorunlu göç üzerine yapılan çalışmalarda aslında bir tür kritik eşiştir. Çünkü önceki dönemin kalkınma ve kadın odaklı çalışmalarının yerine 1980'lerle birlikte doğrudan kadın odaklı çalışmalar yapılmaya başlanmış ve kadınların göç etmesinin yapısal nedeninin esas olarak ataerkil yapıdan kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Indra (1999) gibi zorunlu göç üzerine düşünen feminist isimler ise toplumsal cinsiyet perspektifinin zorunlu göç alanının bir kısmına sıkıştırılmayacağına, bunun ötesinde alanın tamamına dâhil olması gerektiğinin altını çizmiştir. Nitekim 1990'lardan bu yana, uluslararası göçte kadın sayısının artmasıyla birlikte "göçün kadınlaşması" üzerine akademik çalışmalar da artmıştır (Belanger & Linh, 2011: 60).

Bu akademik çalışmalar elbette, BMMYK'nın konu üzerine daha fazla eğilmesinde de etkili olmuştur. 1991 yılında BMMYK'nın ilk kez mülteci kadınların korunmasını ve toplumsal cinsiyete ilişkin diğer konuları içeren kılavuzu yayınlaması, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere çeşitli ülkelerin de kendi toplumsal cinsiyet kılavuzlarını hazırlamasına vesile olmuştur. Bunu takiben 2002 yılında bağımsız bir oluşum olan Mülteci Kadın ve Çocuklar için Kadın Komisyonu, *BMMYK Kadın Mültecilerin Korunması Üzerine Politika ve Stratejiler* başlıklı özel bir kılavuz yayımlamıştır. Ancak tüm bu girişimlere

rağmen, BMMYK'nın kılavuzunun bir bağlayıcılığının olmaması ve Komisyon'un kılavuzunun da çokça eleştiri alması üzerine, ortaya konulan bu çabalar somut çözümler üretilmesinde yetersiz kalmıştır (Akış, 2015: 385).

AB'ye baktığımızda ise Baklacioğlu'nun vurguladığı üzere, sığınma başvurularının değerlendirilmesinde belirleyici olan Vasıflandırma Yönetmeliği'nin 9. ve 10. Maddelerinin işaret ettiği “belirli bir sosyal gruba mensubiyet” tanımı, cinsel şiddete maruz kalmış insan ticareti mağdurlarının sığınma başvurusu talebinde bulunabilmelerinin önünü açar. Bu yönetmelik bağlamında AB ülkesine geri gönderilecek olan sığınmacının ülkesinde cinsel kimliğini veya yönelimini saklamak zorunda hissetmesini zulüm kapsamında sayar (2017: 184). Mülteci tanımı açısından AB'nin bu düzenlemesi 1951 Sözleşmesinin bir ötesine geçer. Ancak yapısal düzenlemelere baktığımızda AB hukukunda da mülteci kadınları korumaya alan ve onların topluma entegrasyonunu sağlayacak özel bir düzenleme yapılmamış olduğunu görürüz (Sönmez, 2017: 136). Mülteci kadınlara ilişkin konular uluslararası koruma, insan kaçakçılığı ve ayrımcılığa karşı mücadele gibi başlıklar altında ele alınmıştır. AB'nin doğrudan kadın sığınmacı ve mültecileri konu alan düzenlemeleri çoğunlukla üye ülkeler açısından bağlayıcı değildir. Dublin II sistemiyle birlikte AB⁷, en azından asgari standartların uygulandığı ortak bir sığınma politikası geliştirmeye çalışmış; ancak bu da milliyetçilik, siyasi kaygılar gibi engeller nedeniyle hayata geçirilememiştir (Baklacioğlu, 2017: 162). Örneğin AB Parlamentosu, Suriye krizi ertesinde 2016 yılında kadın mülteci ve sığınmacılar için bir düzenleme yapar. Bu düzenleme kadın mültecilerin entegrasyonundan, eğitim ve iş olanaklarına ulaşımı; aynı zamanda kadınların istismarının, ticaretinin önlenmesine kadar geniş bir alanı kapsar. Ancak parlamento kararları öneri niteliğindedir ve AB ülkeleri için sadece bir rehber olabilir. Zira mülteci ya da sığınmacı kadınlara barınma, eğitim ve sağlık olanaklarının sağlanmasında esas sorumluluk ulusal hükümetlere yüklenmiştir. AB'nin mülteci kadınlarla ilgili ortak politika geliştirmedeki yetersizliği AB'yi de Türkiye'ye model olmaktan uzaklaştırmaktadır (Sönmez, 2017:138).

Özetle, günümüzde kadınlar tüm göçmenlerin yaklaşık olarak yarısını oluşturmasına rağmen hem literatürde hem de düzenlemelerde kadın göçü ayrı bir kategori olarak ele alınmamış ve uzun süre var olan göç açıklamalarına kadınlar sadece eklenmiştir. Bu durumun en önemli sonucu kadınları homojen bir kitle olarak görme ve aralarındaki farklılıkları dikkate almamaktır. Feminist kuramlar göç sürecindeki tüm eşitsizlikleri dikkate alarak, sığınmacı kadınların (ve erkeklerin) deneyimlerine toplumsal cinsiyet, din, sınıf, ırk, cinsellik gibi çoklu tanımlamalar ışığında bir bakış önermektedir (Hyndman, 2010: 454-455). Bu sayede göçte farklı kadınlık durumları ortaya konmaya çalışılmaktadır. Zira sığınmacı kadınlar homojen bir grup oluşturmamakta ve feministler, yeni tartışmalarla bu farklılıkların dikkate alınması gereği üzerinde durmaktadır.

Sözünü ettiğim feminist tartışmalardan biri de postkolonyal feminizmdir. Postkolonyal feminizmin çerçevesinden baktığımızda; göç sürecini ele alırken sadece kadın bakışının bu sürece dahil edilmesinin yeterli olmadığını, kadın

mültecilerin/sığınmacıların sorunlarının din, etnik kimlik, ırk gibi kültürel unsurlarla birlikte ele alınması gerektiğini söylememiz gerekir. Zira 1990'lardan sonra etkisini gösteren postkolonyal feminist tartışmalar kadınları tek bir kültürün parçası olarak görmeye itiraz eder ve kadınlar arasındaki farklılıklara odaklanır. Postkolonyal feministler kadınlığın ve kadınlık üzerinden uğranılan ayrımcılığın ırk, sınıf ve etnisite gibi değişkenlere göre değiştiğinin fark edilmesine sağlamıştır. Kadın deneyimi çoğulculuk ile yer değiştirmiştir (Pessar & Mahler: 2003).

Aslında bu tartışma Doğulu, güneyli kadınların beyaz, orta sınıf feminist anlayışına yönelik başlattıkları eleştirinin bir tür sonucudur. Akademide feminizmin evrenselliği üzerine postkolonyal teori çerçevesinde yürütülen tartışmalar 1980'lerde üçüncü dünyalı kadınlar tarafından başlatılmıştır; ama etkisi 1990'larda görülmüştür. Feminizmin coğrafi ve kültürel sınırlılığına ilişkin ilk tartışmaları başlatan isimlerden biri de Gayatri C. Spivak'tır. Spivak, kültürlerarası disiplinlerin, hatta feminizmin kolonyalist yapının bir ürünü olduğunu söyleyerek feminizm ile emperyalizm arasındaki bağı ortaya çıkarmaya çalışır (1999: 167). Bunun üzerinden de kadınların hem kadın olmak dolayısıyla hem de etnik ve dinsel kimlikleri dolayısıyla iki kere ötekileştirildiklerini iddia eder ve doğulu/güneyli kadınların ötekilik halini madun kavramı üzerinden tartışır (Spivak, 2016).

Bu anlamda marjinalize edilmiş mülteci/sığınmacı kadınları incelemek açısından postkolonyal feminizm, kadınların karşı karşıya kaldığı ayrımcılığın cinsiyetçi, ırkçı, sınıfsal ve kültürel boyutlarını açıklamada elverişli bir kuramsal araçtır. Zira, Özgen'in de vurgulu bir biçimde belirttiği üzere; kadın mülteciler her zaman erkek mültecilerden aşağıda sayılmaktadır, ancak Doğu'dan gelen mülteciler de her zaman Batı'dan gelenlerden daha aşağıda sayılmaktadır (Özgen, 2005). Spivak'ın ifadesini kullanırsak madunun tarihi yoksa ve konuşmazsa, madun olarak kadın daha da gölgededir" (2016: 80); yani iki kere ötekileştirilmiştir. Çünkü coğrafi çekince dolayısıyla geçici olmak gibi kaygan ve güvensiz bir zeminde tanımlanan sığınmacı kadınlar, cinsiyetleri dolayısıyla da ayrıca ayrımcılığa uğramakta ve yeni yüzyılın madunları olarak, temsil edilebilme ve tanınabilme yetisinden yoksun kılınmaktadır.

Geçici Koruma Yoluyla Üretilen Yeni Madun

Çoğunluğu 'birinci dünya' ülkelerinde veya bu ülkelerde varlık gösteren STK ya da akademisyenler tarafından yapılan toplantılarda farklı ırktan, renkten ve sınıftan kadınlar üzerine konuşmak ya da onlar üzerine raporlar yazmak 2000'lerden bu yana uluslararası alanda talep gören bir gündem oldu. Zaman zaman bu farklı kadınlar bu tür toplantılarda kendilerini temsil etme imkânını da buldular. Fakat bu gündemin devletler üzerinde yarattığı etki zayıf kaldı. Postyapısalcı-postkolonyalist tartışmaların üzerine düşündüğü arzu ve çıkar ilişkisi ve neticede vardıkları kimsenin kendi çıkarına olmayana arzulamayacağı varsayımı, aslında devletlerin madun'a yönelik politikasının da temel belirleyeni oldu.

Öyle görünüyor ki AB ülkelerinin mülteci meselesindeki ikircikli tavrının ve yine Türkiye'nin 'misafirperver' tutumunun gerisinde, bu arzu-çıkar arasındaki doğrusal ilişki yatmaktadır. Bu durumda "Ö/özne olmak" Spivak'ın da vurguladığı üzere uluslararası iş bölümünün sömürülen tarafına ait olmakla eş ise (2016: 38), Uluslararası İlişkiler disiplini içinde daha az odaklanılan, özne olamayanın, madun olanın sömürülen tarafından nasıl yeniden üretildiğine bakmak elzemdir. Zira AB ülkelerinin mülteci meselesindeki 'ulaşılabilirliği'ni besleyen 'kriter belirlenimciliği' de, Türkiye'nin 'iyilikseverliği' de aynı politik düzlemde şekillenmektedir; öznenin madunu üretimi.

Bilindiği gibi 2015 yılının ikinci yarısında Türkiye'den önce Yunanistan'a, oradan da Avrupa'nın diğer ülkelerine düzensiz yollardan ulaşan göçmen ve mültecilerin sayısının artmasıyla mültecilerin girişini engellemek ve caydırmak için AB üyesi bazı ülkeler 2015 yılı sonuna doğru Türkiye ile göç kontrolünü sağlamak üzere görüşmelere başladı (Şimşek, 2017: 22). Görüşmeler AB-Türkiye Anlaşması ile sonuçlandı. Aslında bu tam bir anlaşma bile değildi; sadece karşılıklı bir protokol imzalanmıştı. Protokolün amacı Suriyeli mültecilerin Türkiye'de tutulmasını sağlamak ve AB'nin Türkiye'ye bunun karşılığında yardım yapmasıydı (Collett, 2016). Protokol ile birlikte Türkiye'den AB ülkelerine yönelik akış büyük oranda durdu. Nitekim 2014'te Geçici Koruma Yönetmeliği ile "şartlı" da olsa yasal bir statü kazanan Suriyeli mülteciler için 2015 yılında AB ile imzalanan anlaşma sonrasında, bir anlamda Türkiye'de kalıcı yerleşmenin de önu açılmış oldu (Danış, 2014: 10). Ancak burada dikkat çekilmesi gereken nokta, uluslararası göç ve sığınmacı politikaları ülkeden ülkeye değişse de ulus-devletlerin, sınırlarını kontrol etmek, ulusal kimliklerini, vatandaşlarını korumak ve sığınmacılara sundukları kalacak yer, eğitim ve sağlık hizmetlerini sınırlandırmak üzerine yoğunlaştığı gerçeğidir (Schuster, 2003). Zira bu protokolün sınırlarını da sözünü ettiğim devlet merkezli bakış belirlemekteydi. Diğer bir deyişle, aktör olarak devletler madunu nasıl ve nerede tutacaklarına karar vermişlerdi. AB Suriyeli mültecileri kendisinden uzak tutacak, böylece daha az doğuluyu kendi içinde barındıracak; Türkiye de AB ile ilişkilerinde mülteci meselesini elinde daimî bir müzakere unsuru olarak saklayacaktı. Devletlerin arzularına uygun bir dış politika içinde bir nesne olarak mülteciler de tanımlanıyordu.

Uluslararası hukukta düzenlenmiş olmasına rağmen, mültecilik statüsü birçok hak ihlaline maruz kaldıktan sonra mücadeleler ve zorlu bekleyişlerle elde edilir. Ancak burada Suriyeli mültecileri *madun* tartışması bağlamında ele almamızın nedeni, madun kavramının aynı zamanda bir kimliğe de işaret ediyor olmasıdır. Zira, her ne kadar madun kavramı ilk olarak Antonio Gramsci (1971) tarafından toplumda sesi ol(a)mayan, kendilerini temsil edemeyen, toplumun işleyiş mekanizmaları içinde kendini ifade edemeyen işçiler ve köylü kadınlar gibi toplumsal grupları tanımlamak üzere kullanılmış olsa da; içinde Gayatri C. Spivak'ın da bulunduğu *Madun Çalışmaları Grubu* Gramsci'nin tanımından yola çıkarak madunun heterojenliği ve bu bağlamda tekilliği üzerine odaklanmıştır. Madun, Gramsci'de olduğu gibi statik ve homojen değil farklılıklar içinde barındıran, daha hareketli bir topluluğu ifade etmek için kullanılmıştır. Madun

Çalışmalarının, Marksizm'den teorik olarak en önemli farkı toplumun en alt düzeyi üzerine eğilmiş olmasıdır ki, toplumun en alt düzeyi sadece sermaye mantığıyla bir araya getirilmemiş de olabilir (Spivak, 2010: 55). Yani madun olarak batılı mültecinin ev sahibi ülkeyle girdiği ilişki ile Doğulu bir mültecini ev sahibi ülkeyle girdiği ilişki birbirine benzemeyebilmektedir. Bunun aynısını kadın-erkek mülteciler için de söyleyebiliriz. Bu nedenle Spivak, "Gramsci'nin bize verdiği ders: madunluk durumunda sınıfın tek başına özgürleşmenin kaynağı olamayacağıydı" der (2016: 120). Ama bunun ötesinde sermaye ve iktidar ilişkilerinin dışında olanların sömürsününün hep aynı biçimde tezahür etmediğinin de altını çizer. Kadın olmak, eşcinsel ya da trans birey olmak, kahverengi ya da siyah olmak ya da ev sahibi toplumdan farklı dinden, etnik kimlikten olmak vb. tüm bunlar iktidarın mülteciye karşı alacağı pozisyonu belirler.

Öte yandan, postkolonyal çalışmalar için madun, sermaye ilişkilerinin içinde ya da dışında olabilir; onun ortak bağlamı bu ilişkiler içindeki konumu değil, nasıl konuşamaz ve temsil edilemez kılındığıdır. Bu konuş(a)mamazlık ve temsilden yoksunluk failin kimliği ile ilişkilidir. Kısaca teori bu temsilden yoksunluğun tekilliğini irdeler ve açıklamaya girişir. Bu nedenle, Türkiye'nin mülteci politikasında 'Avrupa'dan gelenler' ve 'Avrupa dışındaki ülkelerden gelenler' ayrımına gitmesi ve buna uygun mülteci politikası üretmesinin gerisindeki sınıfsal, etnik, cinsiyet geçişlerini çözümlenmede madun kavramı oldukça açıklayıcı görünmektedir. İktidar ilişkisinin öznesi olarak Türkiye devletinin, Avrupa'dan gelen mültecilere uygulamadığı bir biçimde, Suriyelilere yönelik politikalarında onları daima kendilerine bağımlı ve hak mücadelesine ulaşamaz kılmalarını madun kavramı üzerinden açıklıyorum.

Sınıfına, eğitimine, cinsiyetine ve cinsel yönelimine göre birbirinden farklı biçimlerde sessiz kılınsalar da mülteci/sığınmacı olmak konuş(a)mamazlığın ve temsil edil(e)memezliğin ortak paydasını oluşturmaktadır. Türkiye'de uygulanan geçici koruma kanunu bu sessizliği sabitlemektedir. Zira Türkiye'de geçici koruma kanunu kapsamında bulunan mültecilerin hâlihazırdaki durumu ve geleceği bakanlar kurulunun vereceği bir karara bağlıdır. Bu bağımlılık ilişkisi bir yandan, sığınmacı ve mültecileri bu belirsizliği kendilerine yönelik olumsuz bir biçimde bozacak herhangi bir eleştiriden ya da örgütlenmeden alıkoymakta diğer yandan da kendilerine Türkiye'de bulunma iznini veren iktidara bağımlı kılmaktadır. Bu nedenledir ki çoğu zaman Suriyeli mülteciler meselesi Türkiye'deki iç siyasetin de bir parçası haline getirilmektedir. Suriyeliler ve siyasal iktidar arasında *Geçici Koruma Yönetmeliği* çerçevesinde kurulan bağımlı ilişki, Suriyelilere verilen her türlü hakkın uluslararası insan hakları standartları bağlamında değil, siyasal stratejisinin bir parçası olarak ele alınmasına neden olur. Bu da Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeli mültecilerin özne olma imkânını sürekli bir eşikte bırakmaktadır. Postkolonyal teoride de madun; özne olamayan ya da her zaman için özneliğin eşliğinde kalan, özne-ol(a)mayan özne olarak tanımlanmaktadır (Mutman, 1997: 23). Açığı ki bu eşik, AB'nin mültecilerin Türkiye'de kalması için vermeyi taahhüt ettiği desteklerle de bizatihi AB politikalarıyla da pekiştirilmektedir. Zira, geçici koruma yönetmeliği konusunda Türkiye öncesi deneyim yine AB ülkelerine aittir. Yugoslavya İç Savaşı

sırasında, *Geçici Koruma Yönergesi* Avrupa'nın diğer ülkelerine iç savaş dolayısıyla oluşan göçü düzenlemek üzere 2001 yılında AB Konseyi tarafından hazırlanmıştır (Akbaş Demirel, 2015: 55). Türkiye bu anlamda, daha önce de vurgulandığı üzere yönetmeliği oluştururken AB deneyiminden de faydalanmıştır. Esasında başından itibaren Türkiye, Suriyeli mültecilere yönelik *açık kapı* politikası güderken, bu politikanın ardındaki saik Suriyelilerin geri döneceğiydi. Geçici koruma da geri döneceğine inanılan kalabalık mülteci grubunu Türkiye'de belli bir düzende tutmanın hukuki düzlemini belirliyordu. Ancak Suriyelilerin Türkiye'deki kalış süresi uzayınca artık yeni düzenlemeler ihtiyacı ortaya çıktı. Bu nedenle çalışma ve eğitim haklarına ilişkin ek düzenlemeler de yapıldı⁸, Aynı dönemde 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'yla, özellikle ülke içinde yaşayan nitelikli göçmenlerin ve öğrencilerin Türkiye'de kalmalarını sağlayacak düzenlemelere de gidildi (Kaya, 2015: 21). Bu yolla Türkiye'de, Suriyeliler arasında bazılarına vatandaşlık statüsü tanındı. İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre 25 Ocak 2019 tarihi itibarıyla Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı 79 bin 820 kişidir (Milliyet Gazetesi, 19.01.2019). Fakat düzenleme, vatandaşlığı hak edenlerin öncelikle mesleğinin niteliği, eğitim seviyesi, varlık seviyesi ve bu bağlamda ekonomiye katkısı gibi kıstaslar üzerinden belirleneceğini bize söylüyordu (Habertürk, 05.07.2016). Bu kıstaslar, mülteciler arasında sınıfsal niteliği gözetilerek 'makbul olan' ve 'makbul olmayan' ayırımına gidildiğini gözler önüne seriyordu. Mülteciler arası hiyerarşi vatandaşlık bağlamında da yeniden üretiliyordu.

Özetle, açıktır ki Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeliler, siyaseten hem iç politikada hem de dış politikada müzakere aracı olarak kullanılmaktadır (Cumhuriyet Gazetesi, 11.02.2016). Geçici koruma statüsü, siyasal iktidarın kendini yeniden üretmesine de hizmet etmekte, bir yanıla Spivak'ın epistemik şiddet olarak tanımladığı hegemonik ilişkilerin yeniden üretilmesini sağlayan ve bu dengeyi 'istikrarı' koruyarak güvence altına alan bir tür madunu 'sessizleştirme programı' olarak işletilmektedir. Spivak, "yasanın uygulanışının, 'içsel olarak' tutarsız ve iki ucu açık çok-biçimli yapısının meşrulaştırılması, benim epistemik şiddetin örneği olarak sunduğum kanunlaştırma anlatısıdır" der (2016: 43). Bu durumda geçici koruma yasasının Suriyeli sığınmacıları 'güvensiz' bir alanda bırakması, yasa yoluyla madunun sessizleştirilmesinin bir tür tezahürüdür. 2015 yılında Türkiye ile imzaladığı protokolle, AB de bu durumu desteklemiştir.

Son zamanlarda oluşan toplumsal baskı ise Suriyeli mültecilerin güvensizlik ve sessizlik durumunu artırmaktadır. Örneğin, bizatihi ilgili devlet kurumlarınca yapılan açıklamalarda genel suç oranında Suriyelilerin suç oranlarının yüksek olmadığı belirtilmesine rağmen (Cumhuriyet Gazetesi, 05.07.2017), toplumda Suriyelilerin çok sık suç işlediğiyle ilgili yanlış bilginin yaygınlaştırılması ve bunun kanıksanması nihayetinde buna yönelik oluşan toplumsal hıncın kültürü, epistemik şiddetin politik şiddete dönüşmesinin örneklerindedir⁹. Bu hıncın ortaya çıkardığı şiddet çoğu zaman Suriyeli kadınlara yönelik tecavüz gibi cinsiyetçi bir niteliğe de bürünebilmektedir (Haber7, 07.07.2017). Ama madun olmanın cinsiyet boyutu tecavüzle sınırlı değildir.

Madun Çalışmaları Alanı Olarak Türkiye'deki Sığınmacı Kadınlar

Mülteci kadınlar açısından göç sürecinin öznesi olamama, sessiz kılınma ve 'madunluk' hali, kendi içinde de tek biçimde tezahür etmemektedir. Esasında Spivak'ın kullandığı anlamda madun, sömürenler ile geriye kalanlar arasındaki farkın heterojenliğine/çokluğuna işaret etmektedir. Nitekim Spivak, tahakküm sisteminin sınıf, ırk ve en önemlisi cinsiyet ile iç içe geçerek çoklu bir yapı oluşturduğunu ortaya çıkarır. Zira madunların konuşamaz olduğunu iddia ettiği makalesinde Spivak, 'madun'u daha çok kadın olarak ele alır. Burada kadını madun kılan ise yerli kadının hiç konuşamaması değil konuşabileceği hiçbir zeminin olmamasıdır (Spivak, 2016:80).

Bu çerçevede bakıldığında öncelikle sığınmacı olduğu için, daha sonra Türkiye'nin uluslararası anlaşmalara sınırının doğusundan gelen sığınmacılara yönelik koyduğu çekince nedeniyle 'geçici' olduğu için ve nihayetinde kadın olduğu için sığınmacı kadınlar madun çalışmalarının üzerine eğildiği fail tanımına uymaktadır. Zira Suriyeli kadınlar mültecilere yönelik ayrımcılığı hem kimliğine hem de cinsiyete ilişkin özellikleri dolayısıyla erkeklerden farklı olarak iki katı büyüklüğünde yaşamaktadır. Kadınların tüm dünyada kendilerine has özellikleri nedeniyle göç sürecinden erkek sığınmacılara kıyasla daha olumsuz etkilendiğini söylemiştik. Türkiye'de yaşayan Suriyeli kadınlar da bu gibi sorunların tezahürleriyle karşılaşmaktadır. Suriyeli kadın mültecilerin profillerini ortaya koyan çalışmalar da bunu teyit etmektedir.

Öncelikle Türkiye'de yaşayan Suriyeli kadınlarla ilgili genel tabloya bakalım. AFAD, Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü'nün 2016 yılında yaptığı *Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu* (ekmek ve gül, 20.06.2017) araştırması verilerine göre; Suriyeli kadın mültecilerin yüzde 18.4'ü hiç eğitim almamıştır. Bu oran Suriyeli kadın mültecilerin yaklaşık beşte birine karşılık gelmektedir. Kadınların yüzde 16.1'i ilkokulu terk etmiş ve sadece yüzde 33'ü ilkokuldan mezun olmuştur. Suriyeli mülteci kadınların yüzde 84.4'ü evde çalışmaktadır. Kadınların yüzde 81.3'ünün ilk evlilik yaşı 25 yaş ve altıdır; aynı zamanda yüzde 42.7'si 5 ve üzeri çocuğa sahiptir. Yüzde 11.3'ü ise istemli düşük yapmıştır. Aynı çalışmada Türkiye'de barınan Suriyeli kadınların, 2016 yılı sonuna kadar 184 bin 390 kez doğum yaptığı da belirtilmiştir. Öte yandan, BM Kadın ile Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) tarafından ortak yapılan *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi* (UN Women-ASAM, 2018). araştırmasında ise kadınların yalnızca yüzde 30'unun aile planlamasına erişim sağlayabildiği, yüzde 50'sinin ise bu tür bir hizmetin varlığından dahi haberdar olmadığını söylenmektedir. Suriyelilerin günde ortalama 306 doğum yaptığı bilinirken (KADEM, 2017: 5-6); aile planlamasına ilişkin bilgilerin Suriyeli kadınlara ulaş(a)mamış olmasının kadınlar ve doğan çocuklar açısından ciddi sıkıntılara neden olduğu bilinmektedir. Yine BM Kadın ile SGDD tarafından yapılan çalışmada sadece kadınların yüzde 2.2'sinin barınma koşullarından memnun olduğu ortaya konulmaktadır (UN Women-ASAM, 2018). Araştırmada kadınların yüzde 17'si ise hiç güneş görmeyen bodrum katlarında ya da gecekondularda yaşadıklarını söylemiştir.

Suriyeli kadınların geçim, eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlara ilişkin sorunlarının olduğu açıktır. Bu konular, çeşitli araştırmalarla da ele alınmıştır. Ancak Suriyeli kadın mültecilerle ilgili bir diğer önemli konu da kadınların uğradığı fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddettir. Özellikle kamp dışında yaşayan kadın ve çocukların uğradığı cinsel istismar bilinmesine rağmen bunlarla ilgili çok fazla resmi işlem yapılmamaktadır. Kültürel olarak uğradığı istismarı açık etmekte zorlanan Suriyeli kadının hayatına bir de Türkiye'deki geçici korumanın güvencesizliği eklenince birçok kadın bu istismarları açığa çıkararak şikayetçi olmamaktadır (Kıvılcım, 2016: 17). Zira kadınlar, uğradıkları şiddet dolayısıyla şikayetçi olurlarsa kocaları tarafından Suriye'ye gönderilmekten de korkmaktadır (Masterson'dan aktaran: Karakılıç vd., 2019: 19). Zaten yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır ki; kadınlar yüzde 73 oranında böyle bir durumda nereye başvuracağını dahi bilmemektedir (UN Women-ASAM, 2018). Böylece kadınlar arası oluşan kendiliğinden ittifak *sessizlik* üzerinde buluşmaktadır.

Murat Erdoğan Suriyeli mültecilere yönelik gerçekleştirdiği geniş araştırmasında, sahada genç Suriyeli kadınların evlilik yapmaları ya da fuhşa sürüklenmeleri konusunda şebekelerin varlığı; hatta bazı yerlerde kamu görevlilerinin de işin içinde yer aldığı üzerine iddialarla sıkça karşılaştığından söz eder (2015: 204). Öyle ki, bu konuyla ilgili iddialar Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnceleme Komisyonu'nun gündemine dahi taşınır. Komisyonun çadır kentlerde yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik yayınladığı raporda özellikle basında çıkan haberlerde çadır kentlerde Suriyeli kadınlara yönelik taciz ve tecavüzlerin olduğundan, aynı zamanda para karşılığı satıldıkları yönünde iddiaların varlığından söz edilmektedir (TBMM, 2012: 9). Ayrıca, yapılan başka çalışmalarda Türkiye'ye gelenlerin küçük evlerde çocukları veya geniş ailenin diğer fertleriyle birlikte yaşamak zorunda kalmaları nedeniyle küçük kız çocuklarının yakın akrabaları tarafından da taciz edilmekte olduğuna ilişkin iddialara yer verilmektedir (KADEM, 2017: 5-6).

Fakat Erdoğan bu iddiaların tersine; Türk Emniyeti'ne ve Alo 157 aracılığıyla Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'ne ulaşan bildirimlerin yok denecek kadar az olduğunu belirtir (2015: 204). Elbette burada söz konusu taciz ve cinsel şiddet olduğunda, kadınlarda gizli tutma mekanizmasının nasıl işlediğinin nicel çalışmaların görmezden geldiğine dikkat çekmek gerek. Sadece Türkiye'de değil, küresel düzeyde de mülteci kadınların uluslararası sınırlarda karşı karşıya kaldığı şiddet ve istismarın boyutlarını göstermek adına nicel verilere sıkça başvurulmaktadır, ama nicel verilerin kısmi temsil yeteneğine sahip ve muğlak olduğu da artık bir gerçektir (Baklacioğlu, 2017: 35). Nitekim Erdoğan da sorunun niteliği gereği istismara uğrayanların durumu bildirememesi ya da olayların tespit edilememesi gibi bir durum da söz konusu olabileceğini tespitine eklemiştir (Baklacioğlu, 2015: 204). Konunun gerçek niteliğini tespit edebilme niteliksel yöntemler kullanılması ile mümkün görünüyor ya da daha özelde Topçu'nun da önerdiği üzere tespit için çapraz sorgu uygulaması yoluyla gerçekleştirilecek araştırmalara ihtiyaç vardır (KADEM, 2017: 5-6).

Örneğin Van'da yaptığımız araştırmada, kadınlar arasında en çok sözü edilen konu tacizlerdi. Özellikle birebir yaptığımız görüşmelerde kadınlar sıkça evde, kurumlarda ve sokakta uğradıkları tacizden söz ediyorlardı. Daha önemlisi çoğu mülteci kadın, uğradıkları bu tacizi sadece kadın olmalarıyla değil aynı zamanda mülteci olmalarıyla da ilişkilendiriyordu. Yani mülteciliğin onları güçsüzleştirdiğini ve bu güçsüzlüğün tacize alan açtığını düşünenlerin sayısı azımsanmayacak kadar fazlaydı. Görüşmelerimizin hepsi kadın kadına olduğu için hem odak görüşmelerde hem de birebir görüşmelerde kadınlar uğradıkları tacizi paylaşmak konusunda cesaretli davranabiliyordu. Fakat kadınların hiçbiri uğradığı tacize ilişkin resmi bir şikayet süreci başlatmamıştı. Eğer şikayet ederlerse, bunun Türkiye'deki bulunma sürecini zora sokacağından korkuyorlardı. Görüştüğümüz kurum temsilcileri¹⁰, bu tür yanlış bilgilerin özellikle erkekler tarafından taciz ve şiddet vakalarında şikayet olmasın diye yaygınlaştırıldığını söyledi. Yani, söylentiler mülteci kadınları haklarından yoksun kılmanın ve sessizleştirmenin bir aracı olarak erkeklerce kullanılıyordu. Böylece tüm taciz ve şiddet vakaları ev içinde saklanabiliyordu.

Ancak çalışmamızda dikkat çeken başka bir sonuç daha vardı. Kurumlarla görüşmeler, odak grup görüşmeleri, birebir görüşmeler, anket ve ev ziyaretleri gibi çeşitli yöntemleri kullandığımız araştırmamızda yalnız, bekar kadınların evli ve çocuklu kadınlardan daha fazla tacizlerden şikayet ettiğini gördük. Suriyeli kadınların savaş ve savaş sonrası dönemde cinsel şiddet vakalarından kendilerini korumak üzere erken ya da ikinci evliliklere yöneldikleri yönünde tespitleri görmüştük (Mazlum Der, 2014). Bizim çalışmamız da açıkça ortaya koymaktadır ki; evlilik ve çocuk Suriyeli kadınlar açısından tacizlere karşı görece kamusal bir koruma sağlamaktadır. Ancak bu defa da kadınlar ev içi şiddet ve istismar gibi başka ve daha kapalı bir alana hapsolmektedir. Özudođru (2018: 1148) da Adana'da yalnız yaşayan Suriyeli mülteci kadınlar üzerine yaptığı araştırmada Suriyeli kadınların yalnız ya da dul bir kadın olarak yaşamaktansa evlenmeyi istediklerini; çünkü bunu kendileri açısından daha güvenli bulduklarını tespit etmiştir. Herwig'in Şanlıurfa'da yaptığı araştırmaya dayanarak tespit ettiği üzere çoğunlukla ikinci, üçüncü eş olarak yapılan evliliklerde neyle karşılaşacaklarını bilmelerine rağmen Suriyeli kadınlar, bu evlilikleri hayatta kalmak için bir tür araç olarak görmektedir (Herwig, 2017:184).

Diğer taraftan Suriyeli kadınların kimi zaman satılarak kimi zaman da kendilerini korumak için 'tercih etmek' zorunda kaldıkları erken ve ikinci evlilikler vakaları sadece ulusal değil; aynı zamanda uluslararası alanda da kadın hakları mücadelesi verenlerin dikkatini çekmektedir. Bunlardan en önemlisi özellikle Müslüman nüfusun çoğunlukta yaşadığı ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin izleme yapan uluslararası sivil toplum kuruluşlarından biri olan Musawah'ın¹¹ 64. CEDAW (BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) oturumuna *Thematic Report on Muslim Family Law: Turkey* (2016) başlığıyla sunduğu rapordur¹². Raporda, Türkiye'de Suriyeli sayısının artmasının erken yaşta ve çokeşli evliliği arttırdığı kaydedilmiştir. Ancak, şu da gerçektir ki Türkiye'de bu evliliklerin ne kadar yaygın olduğuna ilişkin henüz bilimsel bir çalışma yapılmış değildir.

Her ne kadar rakamlar konusunda net bir sonuca ulaşılmaması mümkün olmasa da Türkiye’de konu üzerine yapılan araştırmalarda ortaya konulduğu üzere, Suriyeli kadınlarla ikinci evliliklerin yapılıyor olması söylentisi dahi, Suriyeli kadınlara yönelik ciddi bir ayrımcılığa neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle, Suriyeli kadınlarla yapılan evlilikler, sadece kadınların istismarıyla değil; aynı zamanda onların toplumsal olarak dışlanmalarıyla da sonuçlanabilmektedir. Örneğin Gaziantep’te bulunan bazı Suriyeli kadınların Suriyeli olduklarının anlaşılması için başörtülerini ve kıyafetlerini Antepli kadınlar gibi giymeye başladığı yönünde haberler de yapılmıştır (Mazlum-Der, 2014). Altunkaynak’ın Hatay ve Gaziantep’te yaşayan Suriyeli kadınlarla ilgili yazdığı doktora tezinde de Suriyeli kadınların yerel halk tarafından ailelerine tehdit olarak görüldüğü teyit edilmiştir (Altunkaynak, 2016: 498). Van’da mülteci kadınlar üzerine yaptığımız araştırmada da Suriyeli kadınlara yönelik benzer bir olumsuz algının izlerine rastladık. Esasında Van’da Suriyeli bir kadınla evlenmek neredeyse istisnadır. Yine de yaptığımız araştırmada ‘Van’da mülteci kadınlarla evlenen tanıdıklarınız var mı?’ sorusuna yüzde 75 hayır, yüzde 13 evet ve yüzde 12 fikrim yok diye cevap verirken; ‘Sizce Suriyeli kadınlar Türkiye’deki erkeklerle evlenip, burada kalmak istiyor mu?’ sorusuna yüzde 37,9 kararsız, yüzde 43.5 ise evet cevabını verdi. Açık bir ifadeyle, Suriyeli kadınlara ilişkin ikinci eş olmak istiyorlar algısı, gerçekleşen evliliklerin çok üstünde görüldü. Elbette bu da kadınların Suriyeli erkeklerden daha farklı bir ‘tehdit’ olarak algılanmasına ve ayrımcılığa uğramasına neden olmaktadır.

Ayrıca yapılan araştırmaların tümü teyit ediyor ki; erken ve ikinci eş olarak evlenme, cinsel istismar ve şiddet dışında Suriyeli kadınların Türkiye’deki en önemli sorunlarından biri de çalışamamaktır. Suriyeli kadınlar üzerine yapılan son araştırmalar, Suriyeli kadınların sadece yüzde 15’inin gelir getiren bir işte çalışmakta olduğunu söylüyor (UN Women-ASAM 2018). Çalışanlar da çoğunlukla düşük ücretli işlerde ve kayıtsız çalışıyor. Gaziantep’te Islahiye ve Nizip kamplarında; Kilis’te Elbeyli ve Öncüpınar kamplarında ve Hatay’da Yayladağı kampında Barın’ın yaptığı saha araştırmasında; eğitimli kadınların diplomaları Türkiye’de tanınmadığı ya da tanınma süreci çok uzun sürdüğü için çoğunlukla temizlik, çocuk bakımı gibi düşük ücretli işlerde çalıştıkları tespit edilmektedir (Barın, 2015: 39). Bu da Suriyeli kadınların hem niteliksizleşmesine hem de yoksullaşmasına neden olmaktadır. Görülüyor ki; Suriyeli kadınların maruz kaldıkları şiddetin bir biçimi de ekonomiktir. Suriyeli kadınların Türkiye’de çalışmamasının bir nedeni költürel nedenlerdir (UN Women-ASAM 2018). Ancak bizim Van’da yaptığımız görüşmelerde kadınların bir kısmı taciz tehdidinden de korktukları için çalışmadıklarını söylediler. Ayrıca, tüm bu nedenlerin ötesinde, çoğu yoksulluk sınırının altında yaşayan Suriyeli kadınların, çalışmasını engelleyen bir konu da dil bilmemektir. Bunu, “çocuğuna bakacak kimse olmaması” faktörü takip etmektedir (KADEM, 2018).

Dil bilmemek kadınların, sadece çalışmasının değil, eğitim, sağlık gibi hizmetlerden faydalanmalarının olduğu kadar sosyal uyumu önündeki de en temel engel olarak durmaktadır. Zira yapılan son çalışmalar Suriyeli kadınların yüzde 70’inin Türkçe bilmediğini ve yüzde 40’ının da haftada bir ya da hiç dışarı

çıkmadığını tespit etmektedir (UN Women-ASAM 2018). Komşularıyla, çevresiyle ilişkiye geçenlerin sayısı da oldukça azdır. En son yapılan bir araştırmaya göre dil bilmemek dolayısıyla yüzde 75 oranında Suriyeli kadın, hiç Türkiyeli arkadaşı olmadığını söylemiştir (KADEM, 2018: 13). Biz de Van'da yürüttüğümüz proje çerçevesinde Suriyeli kadınlarla yaptığımız birebir görüşmelerde 'Türkiyeli arkadaşları olup olmadığını' sorduk. Çoğunluğunu üniversitedeki kadın öğrencilerin oluşturduğu görüşmecilerimizin dahi arkadaşlarını genellikle Suriyelilerden seçtiklerini gördük. Suriyelilerle, Türkiyelilerin teması çoğunlukla yardımlaşma çerçevesinde gerçekleşiyordu. Bu nedenle arkadaşlık ve komşuluk ilişkisinin ötesinde Türkiyelilerle Suriyelilerin sosyal ilişkilerinin yardım veren ve yardımcı alan ikiliği üzerine şekillenen oldukça hiyerarşik bir ilişki olduğunu söylenebilir.

Şu bir gerçek ki; hem geleneksel ağlar üzerinden hem de kurumsal yollarla dağıtılan yardımlara ulaşanlar çoğunlukla kadın mültecilerdir. Fakat geleneksel yollarla, yani komşu, ahabap, arkadaş yardımlaşması yoluyla dağıtılan yardımlarda çoğu zaman kadın olmak tek başına yetmemektedir. Zira çoğunlukla yardımların çocuklu kadınlara yapılması tercih edilmektedir. Nitekim Van'da halka yönelik yaptığımız ankette 'mültecilere yardım ederken en çok neye dikkat edersiniz?' soruna cevap verenler arasında 'mültecinin kadın olması' cevabı yüzde 37 oranında önemli bulunurken; 'çocuklu kadın olması' cevabı yüzde 64'e ulaşmıştır. Nitekim tam adı *Yabancılarla Yönelik Sosyal Program (SUY)*¹³ olan özellikle Suriyeli mültecilerin temel ihtiyaçlarını gidermek üzere verilen yardımlardan da çocuklu aileler daha fazla oranda faydalanmaktadır. Yalnız kadınlar bu programdan yararlanma hakkına sahip olanlar arasında sayılmaktadır¹⁴. Elbette yardımları edinmek kadınların kurumlarla temas etmesini de sağlıyor; ama kadınlar sadece yardımlara ulaşmak için kurumlarla iletişime geçmiyor. Van'da yaptığımız araştırmada, kurumlarla yaptığımız görüşmelerde çoğu ailede erkekler çalıştıkları için zorunlu olarak kadınların da yasal süreci takip edebilmek için kurumlarla iletişime geçtiğini öğrendik. Aslında bu pratik, ulusal ve uluslararası düzlemde bir özne olarak ele alınmayan kadının kendini temsil edebilmesi adına bir deneyimsel imkan oluşturmaktadır. Ancak bu imkan henüz kadınların, kadın olmak dolayısıyla uğradıkları ayrımcılığı dile getirebilecek ve bunun için hak arama mücadelesi gerçekleştirebilecekleri bir alana dönüştürülmüş değildir.

Çoğunlukla yasal statüden yoksun ve korunmasız olmaları nedeniyle, göçmen kadınların, mültecilerin ya da sığınmacıların kamusal alana çıkmaları, örgütlenmeleri ve hak talebinde bulunmaları da son derece zordur (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009: 13). Oysa hukuki olarak buna hakları vardır. Yine az sayıda da olsa Avrupa ülkelerinde göçmenlerin, sığınmacıların ya da mültecilerin dayandığı örgütlenmeler olsa da Türkiye'de bu tür tek bir dayanışma örgütü bulunmamaktadır. Kadın Dayanışma Vakfı ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın insan ticareti mağduru göçmen kadınlara yönelik çalışmaları ve sığınma evleri bulunmaktadır. Bazı yerel örgütlenmeler ve kadın örgütleri kadınlara destek olmaktadır. Ayrıca savaş sonrası dönemde Barış İçin Suriyeli Kadınlar, Suriyeli Kadınlar Ağı, Suriyeli Kadınların Barış Grubu gibi kadın grupları ortaya çıkmıştır; ancak bu grupların Türkiye'deki sığınmacı kadınlara ulaştığı alanlar

oldukça sınırlıdır. Bu örgütler Spivak'ın söylediği anlamda madunu temsil etmekten uzaktır. Aynı zamanda Suriyeli mülteci kadınların konuşabileceği bir zemin olma özelliğine de henüz haiz değillerdir. Özetle Suriyeli kadınlar sürekli geri gönderilme tehdidi nedeniyle örgütlenmekten korkmaktadır. Doğulu kadın sığınmacıların Türkiye'de geçici olarak bulunmaları, Cenevre Sözleşmesinin onlara tanıdığı *geri gönderilmeme* hakkından faydalanmalarını engellemektedir. Sürekli geri gönderilme tehdidi altında bulunmak da mültecilerin hak talebinde bulunmaları ve hakları için mücadele etmeleri önüne bir set çekmektedir.

Sonuç

Kadınların, çatışmalardan ve zorunlu göçten farklı şekilde etkilendiği çok açıktır. Bu nedenle, feminist eleştiri her bir sığınmacı kadının tehdit algısı ve deneyimi birbirinden farklı olduğundan aşağıdan-yukarıya yaklaşım ve mikro seviye bir bakış açısının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Madun çalışmaları ve bu çerçevede postkolonyal feminist tartışmalar bu alttan bakma ve madunu temsil etme çabası açısından önemlidir. Zira, yeni yüzyılın yeni madunlarını göçmen kadınlar oluşturmaktadır. Çünkü yerlerinden zorla ayrılmalarına, çoğunlukla sömürüye açık bir göç yolculuğu geçirmelerine, çok ağır şiddete maruz kalmalarına rağmen sığınmacı kadınların, özellikle de Doğudan gelenlerin kendilerini temsil edebilecekleri, örgütlenebilecekleri hiçbir araç yoktur. Kadınlar, bu araçlara ulaşmaktan dahi uzaktır. Özellikle Türkiye'deki 'geçici konumları' kadınların madun konumunu pekiştirmektedir. Tüm bu olumsuzluklar Doğulu sığınmacı kadınların sorunlarını, erkeklere nazaran katmanlı bir biçimde arttırmaktadır.

Bu bağlamda bu makale uluslararası düzenlemelerin bir parçası olarak Türkiye'de hayata geçirilen Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Suriyeli kadınların hayatını nasıl etkilediğini ele almıştır. Doğudan gelmiş olmanın, Suriyeli kadınların Türkiye'deki sığınma deneyimini farklılaştırdığını iddia ederken kimlik farklılığının ezilme ve sömürü, sessiz kılma ve temsil edilememe nedenlerini farklılaştırdığını öne sürmüştür. Bunu yaparken geldiği ülkenin koşullarının, ulaştığı ülkedeki koşulları nasıl belirlediğini Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde tartışmayı amaçlamıştır. Ancak, yaptığımız araştırmayla da açık bir biçimde ortaya çıktığı üzere Suriyeliler içinde de cinsiyetin yanında etnik kimlik, din, mezhep ve cinsel yönelim nedeniyle uğranan ayrımcılık farklılaşıyor. Bu ayrımcılıkları takip edebilmek ve buna yönelik hak mücadelesinin çerçevesini çizebilmek ise konuyla ilgili daha fazla çalışma yapılmasını gerekli kılıyor. Ancak konuya yönelik çalışmalar mülteciler ya da Suriyeliler gibi makro bağlamda değil de daha mikro düzeyde yapılabilirse ayrımcılığı aşmaya dönük eşitlikçi politikalar üretmenin zemini de bu yolla sağlanabilecektir. Mesele geneli, tikelle birlikte ele alabilmek ve analiz edebilmektir. Zira tikelin egemen olana eklenme biçiminde, geleneksel Uluslararası İlişkiler disiplini anlayışında olduğu gibi daima egemen olan açıklanırsa, tikelin temsili akademi yoluyla da imkansızlaştırılabilir.

Notlar

- ¹ Kavramın İngilizce karşılığı “subaltern”dir.
- ² Makalede Madun Çalışmaları’nda da öngörüldüğü üzere *mağdur* ve *madun* kavramlarını birbirinden ayırarak kullanıyorum. Zira benim ele alış biçimimle *madun’luk* iktidarın dışında olmayı hatta ona ulaşacak hiçbir araca sahip olmayı ifade ederken, mağdurluk iktidardan pay talebinin yarattığı mücadeleden ‘yenik’ ayrılmayı işaret etmektedir. Bana göre, kadın sığınmacılar henüz iktidar alanına hiç dahil olmadıkları; yani hukuki düzenlemeler ve siyasal stratejiler yoluyla sessiz kılınmış ve temsil yetisinden mahrum bırakılmış oldukları için *mağdur* değil *madun’dur*.
- ³ Kadın-göç-sınır ilişkisini ele alan iki önemli çalışma için bkz: Maria Joao Guia, Robert Koulis, Valsamis Mitsilegas (Ed.) (2016), *Immigration Detention, Risk and Human Rights: Studies on Immigration and Crime*, Springer, New York; Emma Kaufman, Mary Bosworthy (2012), “Gender and Punishment”, J.Simon, R.Sparks (Ed.), *Handbook of Punishment and Society*, Sayı 2451066, Sage, Londra.
- ⁴ AB Hibe Programıyla desteklenen ve Van’da bir kadın kooperatifi olarak faaliyet gösteren Yaka-Koop tarafından yönetilen *Van İli Kadın, Çocuk Mülteci/Sığınmacılar Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi* Projesi kapsamında Dr.Zehra Yılmaz ve Dr.Selda Tuncer’in yönlendirdiği ekip tarafından Kasım 2017-Haziran 2018 arasında Van ilinde sadece kadın mülteci/sığınmacılara yönelik bir saha çalışması yürütüldü. Van’a ait bilgiler, basılmamış bu saha çalışmasının raporundan edinilmiştir.
- ⁵ Van’da yürütülen proje Afganistanlı, İranlı ve Suriyeli kadın mültecileri içermektedir. Elinizdeki makalede projenin sadece Suriyelilerle ilgili bölümlerine referans verilmiştir. Projede 50 Suriyeli kadın mülteci ile anket çalışması; 8 Suriyeli kadınla odak grup görüşmesi ve 15 Suriyeli genç kadınla da yüz yüze görüşme yapılmıştır. Ayrıca 215 kişiyle de halk algı anketi yapılmıştır.
- ⁶ Suriyeli mültecilerin hukuki statüsünün siyasallaşmasının Suriyeli mültecilerin haklarında ne tür ihallere neden olduğu üzerine bkz: Ahmet İçduygu (2017).
- ⁷ AB, 1990’lı yıllardan bu yana ortak göç politikası geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak henüz tüm ülkelerin kabul ettiği ortak bir politika geliştirilememiştir. Ortak politika alanına ilişkin temel gelişmelerden biri 1990’da imzalanan Dublin Sözleşmesi ile kurulan Dublin Sistemi’dir. Sözleşmenin yerini 2003’te Dublin II Yönetmeliği, 2013’te de Dublin III Yönetmeliği almıştır (Hocaoğlu Bahadır 2018).
- ⁸ Ekim 2014’te yürürlüğe giren 29153 sayılı Geçici Koruma Yönetmelik, kayıt altında bulunan Suriyelilerin kamu kurumları tarafından verilen sağlık hizmetleri, eğitim, mesleki eğitime erişimi garanti altına alır. 11 Ocak 2016 tarihinde ise, geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye’deki çalışma koşullarını belirleyen yönetmelik Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.
- ⁹ Sakarya’da Suriyeliler’e Linç Girişimi, 16.06.2017 (<http://www.birgun.net/haber-detay/sakarya-da-suriyelilere-linc-girisimi-164974.html>); Mersin’de Cinayet Sonrası Suriyeli Ailelere Saldın, 16.05.2017 (<https://www.cnnturk.com/turkiye/mersinde-cinayet-sonrasi-suriyeli-ailelere-saldiri>); İzmir’de Suriyelilere Saldın: 500 Mülteci Mahalleyi Terk Etmek Zorunda Kaldı, 8.4.2017 (<http://www.diken.com.tr/izmirde-suriyelilere-saldiri-500-multeci-mahalleyi-terk-etmek-zorunda-kaldi>); Ankara’da ‘tecavüz söylentisi’ üzerine Suriyelilere Saldın: Bir Mülteci Yaralandı, 4.7.2017, (<http://www.diken.com.tr/ankarada-tecavuz-soylentisi-uzerine-suriyelilere-saldiri-bir-multeci-yaralandi>); Suriyeli Mültecilerin Dükkanlarına Saldın, 18.7.2016 (<http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-multecilerin-dukkanlarına-gundem-2279409>); Üsküdar’da Suriyeli Ailenin Evine Saldın, 2.7.2017, (<http://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2017/07/02/uskudarda-suriyeli-ailenin-evine-saldiri>). Erişim tarihi: 08.08.2018.
- ¹⁰ Proje çerçevesinde görüşülen kurumlar: Van İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Van Ofisi, Uluslararası Göç Örgütü, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Yurtdışı Eğitim ve Denklik İşlemleri Bölümü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sevgi Evleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Destek Merkezleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi, Kızılay, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM), İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (IKGV), İpekyolu Halk Eğitim Merkezi, İHH İnsani Yardım Vakfı.
- ¹¹ Arapça ‘eşitlik’ anlamına gelir.
- ¹² URL: http://www.musawah.org/sites/default/files/Musawah%20Thematic%20Report_Turkey%20%2864%29.pdf. Erişim tarihi: 27.07.2018.
- ¹³ AB tarafından finanse edilen program Dünya Gıda Programı (WFP) ortaklığıyla yürütülmektedir. Programın Türkiye ortakları ise Türk Kızılay’ı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’dır. Suriyelilere Kızılay aracılığıyla verilen desteğin kaynağı bu programdır.
- ¹⁴ SUY Bilinçlendirme Van Toplantısı, yayınlanmamış WFP Görseti, 17.12.2017.

Kaynakça

- Akbaş-Demirel, C. (2015). Türkiye’de Suriyeliler: Statüler ve Hükümet Politikaları. İçinde, Körükmez L. & Südaş İ. (Der.), *Göçler Ülkesi*. İstanbul Ayrıntı Yayınları: 45-68.
- Akış Y. (2015). Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet: Başlıca yaklaşımlar ve Eleştiriler. İçinde Öner S.G.I. & Öner N.A.Ş. (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altunkaynak S. (2016). Intersecting Lives in Post-Migration Period: the Dynamics of Relations Between ‘Host’ Women from Turkey and ‘Guest’ Women from Syria. *Alternatif Politika*, 8(3): 488-504.
- Baklacioğlu N.Ö. (2017). *Uluslararası Sınırların Gölgesinde Mülteci Kadınlar*. İstanbul: Der Yayınları.
- Barn H. (2015). Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2):10-56.
- Belanger D. & Linh T.G. (2011). The Impact of Transnational Migration on Gender and Marriage in Sending Communities of Vietnam, *Current Sociology*, 59(1): 59-77.
- BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) (2017). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. İnternet adresi: <http://www.bmmyk.org.tr/docs/sozlesme.pdf>. Erişim: 12.04.2018.
- BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) (--). *BMMYK El Kitabı: Mültecilerin Korunması, Sorular ve Yanıtlar*. BMMYK Yay.
- BMMYK (19 Şubat, 2017). Tüm Mültecilerin Yaşadığı Koruma Sorunları Kadınlar Tarafından da Paylaşıldı. BMMYK Türkiye. URL: <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=15>. Erişim tarihi: 05.05.2018.
- Buz S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*. Ankara: SGDD Yayınları.
- Castles S. (2004). Why Migration Policies Fail? *Ethnic & Racial Studies*, 27(2): 205-227.
- Collett E. (2016). The Paradox of the EU-Turkey Refugee Deal. Migration Policy Institute. İnternet adresi: <https://www.migrationpolicy.org/news/paradox-eu-turkey-refugee-deal>. Erişim tarihi: 03.05.2018.
- Crawley H. (2000). Gender Persecution and the Concept of Politics in the Asylum Determination Process. *Forced Migration Review*, 9: 17-20.

- Cumhuriyet Gazetesi (11.02.2016). Erdoğan'dan Avrupa'ya 'Kapılan Açarız' Tehdidi. URL: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/479268/Erdogan_dan_Avrupa_ya_kapilari_acariz_tehdidi.html. Erişim tarihi: 07.07.2018.
- Cumhuriyet Gazetesi (05.07.2017). İçişleri Bakanlığı Suriyeli Mültecilerin Suç Oranlarını Açıkladı. URL: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/774325/icisleri_Bakanligi_Suriyeli_multecilerin_suc_oranini_acikladi.html. Erişim tarihi: 07.07.2018.
- Çiçekli B. (2015). Suriyeli Mülteciler ve Geçici Koruma. *Analist*, 56: 44-47.
- Danış D. (2014). Türk Göç Politikasında Yeni Bir Devir: Bir Dış Politika Enstürmanı Olarak Suriyeli Mülteciler. *Saha: Helsinki Yurttaşlar Derneği*, 2: 6-11.
- De Los Reyes P. (2003). Patterns of Female Migration in Latin America. İçinde, Sharpe P. (Ed.), *Women, Gender and Labour Migration*. London: Routledge.
- Durukan O. (2014). Mülteci Kimdir? Bize Ne Öğretir? *Saha: Helsinki Yurttaşlar Derneği*, 2: 18-24.
- ekmek ve gül (20.06.2017). Gündem: Türkiye'de Mülteci Kadın Olmak. URL: <https://ekmekvegul.net/gundem/turkiyede-multeci-kadin-olmak>. Erişim tarihi: 11.08.2018.
- Erdoğan M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- GKY (Geçici Koruma Yönetmeliği) (13.10.2014). URL: http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf. Erişim tarihi: 19.05.2018.
- Gramsci A. (1971). History of the Subaltern Classes: Methodological Criteria. İçinde, Hoare Q. & Smith G.N. (Der.), *Selections From The Prison Notebooks of Antonia Gramsci*. New York: International Publishers: 52-55.
- Guia M.J., Koulis R. & Mitsilegas V. (2016). *Immigration Detention, Risk and Human Rights: Studies on Immigration and Crime*. New York: Springer.
- Habertürk (05.07.2016). Suriyeliler'e Vatandaşlığın Kriterleri. URL: <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1263079-suriyelilere-vatandaslikin-kriterleri>. Erişim tarihi: 09.07.2018.
- Haber 7 (7.7.2017). Suriyeli Hamile Kadına Tecavüz Edip Öldürdüler. URL: <http://www.haber7.com/guncel/haber/2372214-suriyeli-hamile-kadina-tecavuz-edip-oldurduler>. Erişim tarihi: 10.08.2018.
- Herwig R. (2017). Strategies of Resistance of Syrian Female Refugees in Sanliurfa Movements. *Journal for Critical Migration & Border Regime Studies*, 3(2):179-194.

- Hocaoğlu B.N. (2018). Avrupa Birliği Entegrasyon Politikalarında Dil Boyutu. İçinde, Öner N.A.Ş. & İhlamur-Öner S.G. (Der.), *Uluslararası İlişkilerde Göç*. İstanbul: Der Yay.: 129-143.
- Hyndman J. (2010). Introduction: The Feminist Politics of Refugee Migration. *Gender, Place and Culture*, 17(4): 453-459.
- Indra D. (1987). Gender a Key Dimension of the Refugee Experience. *Refuge: Canada's Periodical on Refugees*, 6(3):3-4.
- Indra D. (1999). *Engendering Forced Migration: Theory and Practice*. Oxford: Berghahn Books.
- International Rescue Committee (Uluslararası Kurtarma Komitesi) (2014). Are We Listening? Acting on Our Commitments to Women and Girls Affected by the Syrian Conflict. URL: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/42957>. Erişim tarihi: 22.5.2018.
- İçduygu A. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar: Siyasallaşan Bir Sürecin Analizi. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 140: 27-41.
- Jastram K. (2001). *Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*. BMMYK Yayınları.
- Karakılıç İ.Z., Körükmez L. & Soykan C. (2019). *Resilience, Work and Gender in the (Turkish) Migratory Context*. GAR (the Association for Migration Research)-Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.
- Kaufman E. & Bosworthy M. (2012). Gender and Punishment. İçinde, Simon J. & Sparks R. (Ed.), *Handbook of Punishment and Society*, Londra: Sage: 186-204.
- KADEM (2017). Göç ve Uyum Sempozyumu Kadem Gözlem Raporu. URL: http://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2018/01/Goc_ve_Uyum_Sempozyumu-Raporu-15_16_Aralik_2017.pdf. Erişim tarihi: 12.08.2018.
- KADEM (2018). Sığınmacı Kadınlar Merkezi Profil Tarama Çalışması Raporu. URL: http://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2018/05/Profil_Tarama_Calisma_Raporu.pdf:13. Erişim tarihi: 11.05.2018.
- Kaya A. (2015). Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye. İçinde, Körükmez L. & Südaş İ. (Der.), *Göçler Ülkesi*. İstanbul: Ayrıntı Yay.:15-26.
- Kıvılcım Z. (2016). Legal Violence Against Syrian Female Refugees in Turkey. *Feminist Legal Studies*, 24(2): 193-214.
- Mazlum-Der Kadın Çalışmaları Grubu (2014). Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu. URL:<http://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurtici-raporlar/3/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-suriyeli-kadin/1116>. Erişim tarihi: 26.05.2018.

- Mazlum-Der (2014). Gaziantep'te Suriyelilere Yönelik Saldırıları ve Toplumsal Nefretin Sebeplerinin Analizine Dair Rapor. URL: <http://www.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/gaziantep-te-suriyelilere-yonelik-saldirilar-v/1124>. Erişim tarihi: 15.05.2018.
- MHD (Mülteci Hakları Derneği) (7 Mart 2018). Hangi Ülkede Ne Kadar Mülteci Var? URL: <https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var>. Erişim tarihi: 21.06.2018.
- Milliyet Gazetesi (19.09.2019). Son Dakika: İçişleri Bakanı Açıkladı: İşte Oy Kullanabilecek Suriyeli Sayısı. URL: <http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-bakan-soylu-duyurdu-siyaset-2814091>. Erişim tarihi: 09.07.2018.
- Mutman M. (1997). Özne: Bir Başka Arşiv. *Toplum ve Bilim*, 73: 5-29.
- Oelgemoller C. (2011). 'Transit' and 'Suspension': Migration Management or the Metamorphosis of Asylum Seekers into 'Illegal' immigrants'. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, 37(3): 407-424.
- Özgen N. & Uygun Y. (2005). Mülteci ve Kadın: Milliyetçi Beden Politikaları. (ile birlikte), X. International Cultural Studies Symposium, British Council, 4-6 Mayıs, İzmir. İnternet adresi: <http://neseozgen.net/wp-content/uploads/25.pdf>. Erişim tarihi: 15.03.2017.
- Özüdoğru B. (2018). Yalnız Yaşayan Suriyeli Kadınlar: Adana Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15): 1133-1162.
- Özkök E. (27.02.2017). Arkadaş Misafirsene Misafirliğini Bil. *Hurriyet*. URL: <http://www.hurriyet.com.tr/arkadas-misafirsene-misafirligini-bil-21077508>. Erişim tarihi: 12.04.2018.
- Pessar P.R. & Mahler S.J. (2003). Transnational Migration: Bringing Gender in. *The International Migration Review*, 37(3): 812-846.
- Rumelili B. (2011). Turkey: Identity, Foreign Policy and Socialization in a Post-Enlargement Europe. *Journal of European Integration*, 33(2): 235-249.
- Schuster L. (2003). Common Sense or Racism? the Treatment of Asylum-seekers in Europe. *Patterns of Prejudice*, 37(3): 233-256.
- Sirkeci İ. (2017). Turkey's Refugees, Syrians and Refugees from Turkey: A Country of Insecurity. *Migration Letters*, 14(1):127-144.
- Soykan C. (2015). Mülteci Hukuku ve İnsan Hakları. *Kontrast Dergisi*, 45: 4-7.
- Sönmez P. (2017). Effects of Refugee Crisis on Gender Policies: Studies on EU and Turkey. İçinde, Yüceşahin M. & Yazgan P. (Eds.), *Revisiting Gender and Migration*. London: Transnational Press: 129-149.
- Spijkerboer T. (2000). *Gender and Refugee Status*. Aldershot: Ashgate: 15-16.

- Spivak G.C. (1996). Diasporas Old and New: Women in the Transnational World. *Class Issues: Pedagogy, Textual Practice*, 10: 245-269.
- Spivak G.C. (1999). *A Critique of Postcolonial Reason*. London: Harvard University.
- Spivak G.C. (2010). Yeni Madun: Sessiz bir Mülakat. *Toplumbilim*, 25: 55-65.
- Spivak G.C. (2016). *Madun Konuşabilir mi?* Dipnot Yayınları.
- Şimşek, D. ve İçduygu, A. (2017). Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik. *Toplum ve Bilim*, 140: 6-10.
- Şimşek D. (2017). Göç Politikaları ve İnsan Güvenliği: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *Toplum ve Bilim*, 140: 11-26.
- TBMM (2012). TBMM İnsan Hakları İnceleme Raporu: Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu. URL: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/28_02_2012_1.pdf. Erişim tarihi: 13.08.2018.
- UN Women-ASAM (2018). Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi. İnternet adresi: <http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/country/turkey/the%20needs%20assessmenttrwebcompressed.pdf?la=en&vs=3220>. Erişim tarihi: 12. 8. 2018.
- Ünlütürk Ulutaş Ç. & Kalfa A. (2009). Göçün Kadınlaşması ve göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri. *Fe Dergi*, 1(2): 13-28.
- Yetişkin E. (2010). Epistemik İhlalin Çevirisi. *Toplumbilim*, 25: 147-159.
- Yılmaz Elmas F. (2015). Avrupa'da Göç İnkilemi: Değerler ve Çıkarlar. *Analist*, 56: 20-34.
- YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) (11.4.2013). URL: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>. Erişim tarihi: 12.04.2018